NARRATIO
DE PRAELIIS

gestis inter

POLONVM, ET TVRCAM

Annis 1620. & 1621.

Per

MATTHIAM TYTLEVVSKI
Nobilem Polonum.

ANIMO SPECTATVS, ET ARMIS.

NEAPOLI, Ex Typographia Lazari Scorrigij. M.DC.XXII.

Illustrissime, & Reuerendissime Princeps, Domine D. Antoni Cardinalis Zapata, Sacræ Catholicæ Maiestatis in inclyto Regno Neapolis Locumtenens, & Capitanee Generalis.

Matthias Tytlevvski exponit. Quomodo Illustrissimus, & Reuerendiss. D. Adamus Makoski Serenissimi Poloniæ, & Sueciæ Regis in hoc Regno Neapolis Internuntius, habitis de anteacto inter Polonum, & Turcam bello, veris tùm ex Patria, quàm etiam Constantinopoli relationibus, iniunxerat ipsi, vt id totum, quidquid proprijs Polonus viribus profocis, arisque contra communem Christiani nominis hostem sustinuisset, succincto complecteretur ordine. Et licet is tanto se parem oneri esse dubitet, vt hosce cruenti Martis, quibus tota ferme tremuit Asia, sufficienter tenui perstringat penna strepitus; impositis tamen parendo iussis precatur, vt hoc, quod ipsi mundo patuit, typis Tua, Illustrissime Domine, auctoritate innixum sacra consecretur memoria; quo vel Polona superis auxiliantibus fortitudo, quæ Turcarum Imperatorem vinci posse demonstrauit, à posteris suspicietur; vel renitenti, ad impetendum simul hostem, orbi Christiano animum dabit.

Reuerendissimus Dominus D. Adamus Makoski Serenissimi Poloniæ, & Sueciæ Regis in hoc Regno Neapolis Internuntius videat huiusce narrationis seriem, & in scriptis relationem faciat suæ Illustrissimæ Dominationi, si est conformis veritati facti, & euentorum in congressibus Exercitus Turcici, & Tartarorum in inuasione Regni Poloniæ, vt fidei historiæ conuenit; vt illa visa prouideri possit super petita licentia imprimendi.

Valenzuela Regens.

Ego Adamus Makoski Sereniſſimi Poloniæ, & Suetiæ Regis in hoc Regno Neapolis Internuntius teſtor hanc de Prælijs inter Polonum, & Turcam geſtis, à Matthia Tytlevvski iuſſu meo ſuccinctum in ordinem, redactam narrationem eſſe veram, prout id ego ex multis, ijſque certiſſimis de Curia Sereniſſimi Poloniæ Regis Domini mei clementiſſimi literis, & relationibus acceperam. In cuius rei fidem id manu mea ſubſcripſi. Neapoli die octaua Aprilis 1622.

Adamus Makoski Internuntius Sereniſſimi Poloniæ, & Suetiæ Regis.

Imprimatur,& publicetur.

Valenzuola Regens.

Alexander Ruſſus Canonicus Deput.

Taruſius Taruſius Congreg. Oratorij Dep.

Imprimatur.

Lælius Taſtius Vic. Gen.

59

Sceptrigeri, expansis, quorsum Iouis armiger, alis,
Ingens Lechiadum fertis in astra, decus?
Iam ubi Sarmaticis decidit praeda cauernis,
Iámque tuo gemuit Mahumeti Luna sub ungue.
Quo rapidus lambit Dacica prata Tyras
Impete Mahineti rediens in praelia sydus,

Vplicem Sarmatiam, vel Sauromatiam veteres illi orbis ſpeculatores Aſiaticam, & Europæam dixere. nunc de Europæa ſermo eſt, quæ ſiue ab Aſſarmot filio Iectani de ſtirpe Sem, ſiue à Sauros & omma græcis verbis, quæ viperinos oculos ſignificant; eò quòd eius populi, armis & animis pręſtantes fuiſſent; ſiue à montibus Sarmaticis antiquitus dicta, qua nunc ampliſſimum Poloniæ Regnum continetur. Et verò cùm orbis ille Septemtrionalis antiquis adumbratè patuiſſet Geopraphis, non mirum, ſi recentioribus, qui longè aliter in dies experiũtur, antiquorum authorum relata, vana quaſi ſomnia videantur. Vna tamen tùm veteres, quàm neoterici ſententia Europæâ Sauromatiam ab occaſu ſolis flumine Vandalo, nunc Iſtula dicto; à meridie montibus Carpathijs; ab ortu flumine Thanai, à Septemtrione mari Henetico, nunc dicto Sueuico, terminari aſſeuerant. Sarmatia Europea, eiuſque fines.

A multis hęc nationibus priſco ſæculo habitata fuit, & potiſſimùm ab Henetis, qui poſt dirutionem Troiæ, alij cum Antenore Illiriam poſſedere, à quorum nomine mare Heneticum, nunc Veneticum, & famoſa Ciuitas Venetiarum plurium nunc prouinciarum domina, irrumpẽte in Italiam Attila Hunnorum Duce ędificari cępta, nomen traxere; alij Pontum Euxinum ex Aſiatica Sauromatia in Tauricam Cherſoneſum tranſuecti, inde eas regiones occupauere, quę flumen Vandalus, & mare Septemtrionale Heneticum ab eiſdem, nunc Balticum dictum ambit. Hinc eos populos tantopere propagatos fuiſſe, vt non tantùm Europęam Sarmatiam, verùm etiam Iſtriam, Dalmatiam, Myſiam, Daciam, Pannoniam, Bulgariam, potentia Romanorũ repreſſa poſſediſſent. variaq; ſiue à Ducibus, Regibuſq; ſuis, ſiue à montibus, ſiue à fluuijs, lociſq; diuerſis nomina A quibus populis olim habitata fuit.

(cum

(cum vna fuiſſet natio) ſortiti, Vandali, Alani, Roxolani, Illirici, Dalmatę, Daci, Iſtri, Slauones (quibus vnum fuit idioma) nuncupabantur.

Primus Gothorũ, & Henetorum in Italiam aduẽtus.

Dumque ita Heneti, in Sarmatię, multiſque alijs Europę regnis dominarẽtur, ferociſſimi ex Inſula Scandia, nunc Suetia, populi dicti Gothi, per mare Heneticum Septemtrionale in Sarmatiam cum numeroſo exercitu deuecti, iure hoſpitalitatis cum Henetis, Vandaliſque multò ſęculò vtebantur. Poſtmodum vnanimes coniunctis viribus, imperio Romano potiti, cum armorum ſtrepitu Italia, & Gallia peragratis, partim in Hiſpania, partim in Africa conſedere, impoſitoq; duabus Hiſpanię prouincijs, Vandaluſię à Vandalis, & Cathalonię à Gothis & Alanis nomine, Regibus ex regali Gothorum ſtirpe electis ſubijciebantur.

Trecentis annis nomen hoc Gothorum Regum in Hiſpania durauit, tandem poſt impetum Maurorum, clam & ex priuato odio, à Comite Iuliano Tingitanę prouincię præſide, & aduerſus Mauros in Africa Duce, in Hiſpaniam contra Rodericum Gothorum Regem adductorum, Pelagius ex ſtirpe Regum Roderici ſucceſſor, collectis Gothorum Vandalorumq; viribus, repreſſa Maurorum potentia, Rex Hiſpanię appellari cępit, ſtatuitque vt ſui ſucceſſores, Hiſpanię, non Gothorum Reges appellarentur. Ab his itaque Gothis, Vandalis, Alanis, Henetiſque ferociſſimis Europęę Sarmatię populis, bellicoſiſſima Hiſpanorum natio magna ex parte deſcendit.

Primi Polonorum, Bohemorumq; Principes, & prima eorũ bella.

Conceſſerant etiam duo germani fratres Lechus, & Czechus Principes Dalmatiæ, antiqua Henetum ſiue Slauonorum ſtirpe oriundi, cum ſuis exercitibus, in Sarmatiam Europęam. Cechus ad flumen Moldam, & Elbim; vbi nunc Bohemię regnum cõſedit. Lechus verò vlterius Septemtrionem verſus progreſſus inter Vandalum & Guttalum flumina, ſedem ſuis poſteris poſuit, iecitq; fundamenta Ciuitati Gneſnę, quę in lingua vernacula nidificationẽ ſonat,

ſonat, eò quòd eo loco multas aquilas, earumq; nidos reperijſſet. fauſtum hoc augurium fore ratus, aquilam albam, repugnando fortè Romanis, pingi ſuis vexillis curauit, quæ hucuſque Regno Poloniæ pro inſigni eſt.

Vix dum Lechus eo pedem fixiſſet ſolo, protinus à Cupidis, ſiue Vlmerigis ope Regum Daniæ fultis contra belligerari cœptum. fauit ita aduenis fortuna, vt non modò generoſa Lechi poſteritas eos domuiſſet populos, verùm etiã Siuardum Regem Daniæ nauali pręlio proſtrauiſſet, acceptoque in obſidem ipſius filio, tributarium ſibi feciſſet.

Multa, & pręclara cum circumuicinis hoſtibus, Romanorumq; Imperatoribus Polonorum maiores bella geſſere; ſed cum illa ætate barbarico, expertes literarum, vixiſſent more, eorum fortia facta, vel alia cęcis inuoluta obliuionis tenebris, vel alia, alij ſibi vendicarunt.

Tandem diuina clementia Miecislaus Polonorum Princeps ſpreto falſorum Deorum cultu, fidem Catholicam Romanam, anno à partu Virginis 966. ſub Ioanne XIII. Summo Pontifice ſuſcepit. Huic ſanctè è viuis ſublato, ſucceſſit dominijs nõ degener patri filius Boleſlaus Chrobri, ab Ottone III. Romanorum Imperatore, albo aliorum Chriſtianorum Regum adſcriptus, & à Gaudentio Archiepiſcopo Gneſnenſi coronatus, Regium diadema ſuis poſteris, iuſq; coronandi Reges Polonię Archiepiſcopo Gneſnenſi ęuiternè reliquit.

Miecislaus Polonorũ Princeps prim⁹ Chriſtianus, & Boleslaus eius filius prim⁹ Rex Poloniæ coronatus.

Mouit ea Religio gentilem Sarmatiam, ſedulaque fidei Catholicę Polonorum cura, quam in extirpandis maiorum ſuorum ſimulacris, idoliſq; habuere; terruerunt barbaros omnium bellorum proſperi exitus, quę pro noua ſuſcepta fide ſtrenuè geſſere, rabioſiq; motis contra Polonos armis, ſui interitus, maiorum verò noſtrorum ſempiternę gloriæ cauſam dedere. Nec detrectauit Polonus Vladiſlaum Iagelonem, magnum Lithuanię Ducem Regno aſſumere, tùm vt fidem Romanam ſuſcepiſſet, cùm etiam Lithuanię Du-

catum,regno aggregauiſſet. Is ſuſcepta fide,iunctoque indiſſolubili fœdere Ducatu Lithuaniȩ cum Regno Poloniȩ, illud ita dilatauit, vt nunc primis Chriſtianorum Regnis æquiparari poſſit.

Polonia unde nomen traxit, eiuſdemq; termini.

Regnum Poloniȩ dictum à Pole,quod in lingua Slauonica campū ſignificat,vel quod illud in fertiliſſimos campos, & planities ſe diffundat, vel quod eiuſdem incolis aperto campo bellandi mos ſemper fuiſſet, his cōtinetur terminis. Ab occaſu Solis maior Polonia ſedes antiquorum Poloniæ Monarcharum finibus Germaniȩ propè Elbim fluuiū adhȩret; à meridie montibus Carpatijs, ab Vngaria,& Imperio Othomanico flumine Tyras diſtinguitur; ab oriente mari Euxino,& flumine Boriſthene à Taurica Cherſoneſo, & magno Ducatu Moſchouiȩ diſterminatur; à Septemtrione ordiendo à Liuonici maris ſinu,mari Baltico cingitur. Annis nō multùm elapſis Sereniſſimus Sigiſmundus III. Poloniȩ, & Suetiæ Rex,ſubacto armis vltra Boriſthenē latiſſimo Seueriȩ Ducatu,prope Thanaim,ſiue Don fluuium in magno Moſchouiæ Ducatu, terminos dominiorum Regni ſui diſtendit. Vaſtiſſimum eſt Regnum, & opulentum, plurima alia regna frumento,carne,& omni genere commeatus, terra, marique ſuſtentat.

Regni Prouinciȩ.

Habet Polonia diuerſas Prouincias, quæ cùm ita vaſtæ ſint, vt fermè per totam Europæam Sarmatiam extendantur,regna potius,quàm prouinciæ dici deberent;cùm tamē vni ſubſint regno, nomen eiuſdem ſortiuntur. Maior, minorque Polonia,Magni Ducatus Lithuaniȩ, Ruſſiæ,Pruſſiȩ, Mazouiȩ, Samogitiȩ, Liuoniȩ, Pomeraniȩ, Seueriȩ vnum efficiunt regnum, quorū incolȩ, etſi lingua penitus aliqui, alij verò dialectis tantùm inter ſe differant, omnes tamen nobiles à plebeio ſeiuncti ſtatu, vna, eademq; cum Polonis nobilibus libertate, & inter ſe pactis vtuntur legibus. Nec

Nobilium libertas.

credo aliam nationem in orbe reperiri, quæ Polonam nobilitatē quauis libertate æquare poſſit: huic tantùm Reges

libere

liberè electi placatè dominari, nec bella quæuis, sine consensu eiusdem decernere, eademq; prosequi possunt; vnusquisque nobilis, par Principibus, integrum in suos subditos vitæ, & necis dominium habet. In hac tamen tanta libertate nunquam inclytam Regum suorum posteritatem Regno assumendam Polona nobilitas deseruit.

Regni vires.

Præterea Polonia, generosis, ijsq; ad sustinendos labores aptis abundat equis, vel pascuorum, & frumenti abundantiæ causa, vel maximè, cum in armis nobilium firmamētum Regni consistat, & ijs mos auitus in equis aperto marte bellandi sit, cuiuis hosti potētissimo magis equestribus, quàm pedestribus resistunt copijs. Mirum forsan ignaris videbitur, si asseuerem, ex nobilitate Polona viritim conscripta, trecentum selectorum equitum millia, peditum verò centū millia, relicta domi maiori parte, tum arciū præsidio, quàm etiam agrorum colendorum causa, confici posse.

Quod robur, si non innumerabiles cum ferocissimis, validisque hostium exercitibus, vbique locorum à maioribus nostris obtentæ victoriæ, quibus Asia, & vniuersus perstrepit Septemtrio, vel saltem præsens, cruentum cum Othomano bellum, quo ille his annis duobus proximè præteritis, subiugando Regno Poloniæ totis ferme Asiaticis viribus incassum inhiauit, cuilibet ad manifestandum par erit.

Cuius belli antequam originem, & causas dicendas aggressus fuissem, hæc de principio, situ, potentiaque Poloniç paucis præmittenda putaui.

Constantinopolis à Turcis capta.

Posteaquam Mahumet Turcarum Imperator regnante Casimiro Iagielone Poloniæ Rege anno à nato Christo 1453. Constantinopolim Paleologo Imperatori, luctu omnium Christianorum eripuisset, elatus ea fortuna vicinam imperio suo, Regnoque Poloniæ tributariam Valachiam crebris petebat bellis, quibus aduersam belli sortem sæpius expertus, æternum cum Casimiro Rege pepigit fçdus. Id Regibus Poloniæ, & Turcarum Imperatoribus semper

sacrosanctum fuisset; si non Tartarorum Precopiensium, imperij Othomanici tributariorum, inditiones Regni Poloniæ; vicissimq; Cosacorum per mare Euxinum (quo ipsi ad ostia Boristhenis, vbi famosa Ouidio exulante Tomos antiquitus fuerat, ex vniuerso Regno conglobari consueuere) dominia Turcica igni, ferroq; depopulantium excursionibus rumperetur. Hæc causæ belli vtrisque populis cùm omni ætate fuissent, nihil tamen publico bello tentatum est. Priori tandem anno, qui millesimus sexcentesimus vigesimus erat, regnante auspicatè Serenissimo Sigismundo III. Poloniæ, & Suetiæ Rege; Turcarum verò Sultan Ossman Imperatore, exusta à Tartaris Podolia, opulentissima Regni Poloniæ prouincia; dirutaq; à Cosacis vicissim Caffa Tartarorum, Varna Bulgarorum, Trapexus in Asia, fortissimę Othomanici imperij Ciuitates, nouum belli fomentum vtrisque Principibus dedere. Atque magis ardēte vndique bellis ciuilibus orbe Christiano, illius inuadendi optima occasione Imperator Turcarum, vtendum sibi fuisse, eo, quo imperium Othomanicum creuit dolo censuit, eoque omnes conatus, & consilia dirigenda esse, vt primò Regno Poloniæ muro, & propugnaculo totius Christianitatis potiretur; quo subacto, & impedita; terra, marique rerum affluentia, qua hoc Regnum multa Christianorum dominia sustentat, facilè Christianis se dominaturum pollicebatur.

Causę belli inter Polonos, & Turcas annis 1620. & 1621.

Mittit confestim in Valachiam Skinderbassam suorum exercituum Generalem cum quatuor Turcaram millibus, hominem vaferrimum, sanguinisq; Christiani auidissimum, belliq; cum Polono incipiendi negocium ipsi committit. Celauerat fraudem perfidus Skinderbassa, Generalem Polonorum Stanislaum Zolkievvium in Valachiam specie iniuriarum priùs consilio, quàm armis discernendarum, pactis conuentis vocat. Progreditur in Valachiam Generalis Polonus cum exiguis suorum copijs, castraq; ad Cecorã, loco inter se, & Skinderbassam sancito locat. traiectus

Ruptum à Turca foedus.

Danu-

Danubium Skinderbassa, cum paruam nostrorum (septem enim millia non excedebant) manum vidisset, vocatis septuaginta Tartarorum, Valachorum duodecim, Moldauorũ decem, Vngarorum septem millibus, quos vltra Danubium in diuersis occultauerat locis, ipse cum quatuor Turcarum millibus, non de pace confirmanda, iniurijsq; discernendis, vt cum Generale Polono pactis steterat; verùm rupto fœdere, ea barbarorum multitudine paruum nostrorum numerum absorbere conabatur. Circumducit nostrorũ castra innumeris hostiũ legionibus, vndequaque violenter adoritur. Polonus Generalis se iam circumuentum videt, impauidus tamen turbatos aliquantum animos erigit, in castris stare, ac pugnare iubet, nec arte iam quauis, sed imploratione Dei, vi, ac virtute euadendum esse, per mediasque barbarorum acies ferro viam fieri.

Eo ipso die tres hostium impetus, cum maxima eorum strage à castris nostrorum repressio inde viginti tribus diebus, Polonis pedem ad flumen Tyras lentè cum castris referentibus noctu, diuque tùm in castris, tùm in acie pugnatum fuit.

Spes alebat barbaros, si non multitudine, diuturnitate tamen oppugnationum castra Polona rumpi posse. nec frustratus ea spe Othomanus, ac die ab oppugnatione vigesimo quarto castra Polonorum, quos iam longum iter, continuæ excubiæ, nõ barbarum multitudo vicerat, expugnat. Hæc est nobilis in Valachia pugna; atque inter paucas memorata Polonorum clades. tria Polonorum millia cum suo Generale, cęsis triginta hostium millibus in acie periere, reliqui diuersis itineribus dispersi, in patriam rediere.

Lugebat vniuersa Polonia tantam suorum cladem, moriendum potius, & vindicandum ardentibus animis, nec metuendũ hostem perfidum, qui fœdera rupisset, exclamat.

Celebrantur Regni Comitia, bellũq; contra f;difragũ decernitur, nouus exercituũ Generalis Carolus Chodkievvic magnæ

magnæ prudentiæ, & experientiæ militaris vir creatur. Mittuntur ad Christianos Principes legati,molem belli cū hoste Christiani nominis, denunciant,subsidiumq; petunt. Nec desperatus aduerso apud Principes Christianos successu Polonus,Dei auxilio,viribusq; suis innixus,duobus orbis terrarū terroribus Turcæ,& Tartaro se oppositurū parat.

Interea Serenissimus Rex decem Cosacorum millia, ad infestanda per mare Euxinū Turcica dominia, comeatusq; impediendos expediuerat,cum Carolus Chodkievvicz recens creatus Generalis collectis quantùm ea celeritas concessit,equitum cataſractorum hastatorum duodecim,equitum grauioris armaturæ, vulgò Raitarorum,quatuor, Cosacorum quadraginta,peditum Polonorum tredecim,Pruthenorum,& Pomeranorum octo,Vngarorū tribus, stipendiariorum militum millibus, obuiam Othomano in Valachiam expansis processit signis; traiectoq; flumine Tyras, in Valachia munito satis loco die penultima mensis Augusti anni 1621. castra posuit. Vltima Augusti, & prima Septembris muniendis castris data est dies.

Numerus exercitus Polonorum.

Die secunda Septembris.

Numerus Turcici exercitus.

NVnciatur à lustratoribus Polonorum Othomanum cum trecentum Turcarum, centumq; Tartarorum millibus,iam iam aduentare. Ante octidiū pręmiserat Generalis noster aliquot Cosacorū millia, vt hostem in viarū anfractibus,velitationibus lacesserēt.ij nō segniter re gesta, ea die cū hoste pręliantes in conspectu castrorū cōparuere.

Vix hostis in oculis nostrorum castra locauit,cùm mirus militum ardor rem acie gerendā esse fuit; visum tamen expertis belli Ducibus, non esse cōmittendā periculosę aciei, tàm Regni Polonię,quàm vniuersę Christianitatis summā, cunctatione potiùs,prima concitato furia resistendū hosti. Eoipso die pars Turcici exercitus sub Polonorū comparuit

castris,

castris,cõtinuisq; velitationibus cũ milite Polono decertauit,in quibus mille octingenti Turcę perierunt,multiq; cõminus hastis,frameis,eminusq; tormẽtis bellicis vulnerati, in castris moriebãtur barbari. ex Polonis quinquaginta desiderati,triginta saucij. Hæc prima militaris salutatio fuit.

Sub vesperũ dimittit Othomanus aliquot Valachos nobiles,specie salutationis ad Generalẽ nostrũ,vt vbi commodum ijs videretur, castra Polonica succenderent. obita salutatione, vnus eorum ad quæstionem ductus, omnẽ patefecit machinationem,& conscios fraudis detexit, qui cum in tortura eadem fassi fuissent,omnes eodẽ loci ita clanculum capitis supplicium subierunt,vt non modò Turcis, sed nec Polonis quidẽ constaret.Tum Generalis Polonus noctu circum castra in multa loca cõferri ligna arida,sarmẽtaque, strues componi,ijsdemq; ignẽ subijci iubet, eductisq; Cosacorũ decem millibus,& Pruthenico peditatu,hunc in fronte,illos in lateribus locat. Vbi Othomanus flãmas in sublime ferri conspexit, ratus successisse dolum, ad inflammata Polonorũ castra suum militem gregatim immittit. In ipso castrorum aditu inopinatò à Cosacis, peditatuq; instructo excipiuntur barbari. res gladijs stringi cępta: cęterùm cum præ strepitu, ac tumultu nec cõsilium,nec imperiũ barbari accipere potuissent,ad gemitus vulnerum,ictusq; corporũ, aut armorum mistos strepentium,pauentiumque clamores perterriti,cœca rabie ad cædẽ ruebant;alij proiectis armis, cadauerum cumulis illati hærebant: alios fugientes agebat retrorsum ad pugnã euntiũ agmen.tota ea nocte atrociter pugnatũ,dies diremit prælium.Turcę in castra retrocessere.

Die tertia Septembris.

IMperator Turcarum delusum se esse videt,fremensq; ex tribus partibus castra nostrorum adoritur,ab eo nimirũ loco,quo castra Cosacorum nostris adhærebant,vsque ad

extre-

extremum agmen Polonici exercitus. toto eo die atrociter dimicatum est. ex castris Polonorum in hostem tormentis bellicis res prosperè gerebatur. ante Solis occasum Turcæ se in castra recipiunt.

Exercitus Serenissimi Principis Vladislai.

Serenissimus Vladislaus Princeps, eo die cum triginta Velitum millibus, multoq; apparatu bellico in castra venit. Nocte, dieq; prçterita, cçsa sunt plusquam viginti hostium millia.

Hæc dum agerentur Magnus Dux Moschouię contracto ingenti exercitu in Ducatum Seueriensem irruperat, ac pactorum, ictiq; fœderis immemor, omnia deprędabatur.

Gustauus Princeps Sudermaniæ, occupator Regni Suetici, cum magna classe per mare Liuonicum deuectus, Rigam ciuitatem regiam, Liuoniæ portu insignem obsidet, eandemque per caluinianam traditionem intercipit.

Ea aduersa fortuna multùm Regno Poloniæ negocij facessebat: res enim cum tot potentissimis terra, marique hostibus, vno, eodemq; tempore gerenda fuit. Vocantur Senatorum Regni, & nobilium consilia; vniuersa nobilium expeditio ad resistendum tot, tantisq; hostibus more maiorum viritim indicitur. Serenissimus Rex missa contra Moschouitam, & Suecum, parte Lithuanæ nobilitatis, ipse contra Othomanum cum Polonis ire parat.

Die quarta Septembris.

ORto Sole, Imperator Turcarum cum vniuerso exercitu castra Cosacorum (hæc enim in fronte castrorum ipsius erant) adortus, tormentis bellicis, & bombardis acriter certatum, quinque horis oppugnatio durauit. Cosacus ex munitionibus animosè propugnabat, hostis magna vi, atque impetu irruebat, ac proinde ingens barbarorum multitudo interijt. Eodem tempore immittit multas Othomanus Ianicerorum copias ad eam castrorum partē,

qua

qua Campiductor Polonorum cum ſuis Centurijs ſtabat. Procurſum è caſtris contra, conteruntur equitatu Polonico Ianiceri, pauciq; ex ijs pedem ad ſuos referunt. Iterum Othomanus cum vniuerſo exercitu ad caſtra Polonica reuoluitur, fruſtràq; iterato inſultu, cum magna ſuorũ clade coactus recedit. Denuò vna circiter ante occaſum Solis hora, caſtra Coſacorum maiori quàm antea vi oppugnare cæpit. Iam barbarorum ferociæ caſtra Coſacorum cedere videbantur, cùm Deus prẹſtò ſuis affuit: Coſaci enim facta per poſteriorem Caſtrorum partem eruptione, iunctis viribus cum haſtatis equitibus, à Generale ad ſubſidium ferendum dimiſſis, Turcas comminus adorti, atrociq; cõmiſſo prælio, confertiſſimas hoſtium legiones in fugam egerunt, magnaq; in ipſis edita ſtrage, eos vſq; ad Caſtra Othomanica ſequebantur, multa tormenta bellica aſportarunt, magnaque onuſti præda inſtante nocte, barbarico cruentati ſanguine, in caſtra paucis ſuorum amiſſis, redierunt.

Ipſe Turcarum Imperator qui ad hoc ſpectaculum prodierat, ex acie coactus ad caſtra ſua euaſit. Cæſa ſunt hac die pluſquam quindecim Turcarum Tartarorumque millia, Ianicerorum verò tria millia ex noſtris ducẽti fermè deſiderati. Hæc tanta hoſtium tùm in præteritis caſtrorum oppugnationibus, quàm etiam in acie aperto Marte conflictibus factis clades, paucorum verò Polonorum interitus, diuino auxilio, quod Polonis cẹlitus aderat, non quibuſuis humanis viribus adſcribendum.

Die quinta Septembris.

VTrinque quies erat. Cadaueribus ſepeliendis opera dabatur, ne fẹtor eorum caſtra inficeret; tanta enim conſternatio cadauerum, ſolis vrentis calore horrenda viſu, ipſos terrebat barbaros, vt noctu cum facibus eadem ſepelire cogerentur.

Hoc die Turcæ moris retro castris, nouam Polonicorum Castrorum oppugnationem parabant. Nec mora Polonus inuocatis Superis, educta in aciem in latera castrorum exercitus parte, animosè hostem prǣstolabatur: iamque Turcarum tergiuersantia agmina in aciem more pecudum pellebantur; cum pluere circa meridiem cęperat. nihil eo die tentatum est.

Die sexta Septembris.

FVgit ex castris Turcarum quidam Cosacus, qui septennio in Turcica seruitute existebat, affirmabat is, cęsa fuisse in superioribus castrorum oppugnationibus quatuor Ianicerorum millia, Spaghios trecentos perijsse; Turcarum Tartarorumq; plusquam quadraginta millia. qua cęde barbaros ità perterritos, famisq; quę in castris eorum regnabat pertęsos, multos ex castris fugam capesisse.

Hoc quoque die Turcę quieuerant, vel quòd Imperator in gratiam oppugnationis, pecuniam militi largiretur; vel quod eorum castra, quę multis collibus latè patebant, stringerentur.

Idem referebat Turcas per castra mussitare, duodecim triremes armatas, à Cosacis in mari Euxino captas, submersasq; fuisse, reliquas Constantinopolim aufugisse, quas sub ipsa mœnia Cosaci insequuti, omnia terrore compleuerant. Huius primum cladis nuntium fremebundus Othomanus strangulari iussit, indixitq; die venturo Castrorum Polonicorum validam oppugnationem. Hoc idem multi Turcę in excubijs capti vnanimi consensu asserebant.

Die septima Septembris.

FActo Ianiceri, alięq; densę Turcarum cohortes horrendo clamore prǣproperè castra Cosacorum adoriuntur, mis-

missisq; in aduersum montem tormentis bellicis, eos glo- bis ardentibus impetunt. Toto die molem exercitus Otho- manici impauidus sustinet Cosacus, mille quingentisque tormentorum globis petitus, cum parua occisione, adiutus Pruthenico peditatu hosti resistit. Tum post meridiẽ hostis castra Cosacorũ oppugnare cessat, nouisq; agminibus ca- stra Polonica adoritur. Ea ferocia, animusq; barbaris po- tiundorum vi castrorum fuit, vt cęca rabie in arma Polono- rum procurrerent, quamuis vndique mactarentur. Iamque aggeres, & propugnacula, quæ circũ castra fuerũt, ex equis desilientes Turcæ transcenderãt. verùm non minor nostris animus, quàm barbaris ferocia fuit; nam Poloni è castris in aciem cum duobus hastatorum equitum millibus à late- re in hostem procurrunt, nouumque prælium instituunt. Numero barbarus, animo Polonus superior erat. instat fir- mior media hastatorum acies, legionibusq; hostium immer- gitur; iamq; primo hostium agmine pulso, in secundum pugnabat: mittuntur ex castris auxilia, in auersamque ho- stium aciem, leuo cornu incurrunt. Is demùm impetus ho- stilem inclinari fecit aciem. Procurrunt Cosaci è castris in fluctuantia Ianicerorum agmina, fortiterq; dimicant. Cæte- rum tanta strage hominum armorumq; locum in quo bar- barorum exercitus steterat compleuerant; vt propè per ea difficilior transitus esset, quàm per cõfertissimos hostes fue- rat. Densatis agminibus equites Poloni qui aciẽ ruperãt, tùm altera parte Cosaci per cumulos cadauerũ, armorũq; & tabem sãguinis, fugitiuum vsq; ad castra Turcarum se- quebãtur hostem. Nox victorię cursum inhibuit. Illi verò Turcę qui primas Castrorum fossas transcenderant, ibidem omnes cęsi sunt.

Toto hoc die Othomanus castra Polonica summa vi ex- pugnare incassum cum magna suorum strage nitebatur; nã cęsorum in acie, in castrorumq; fossis plusquam quadragin- ta reliquit millia. Solius omnipotentis Dei manum prote-

ctricem Polonorum fuisse quis non videat? cum in tot in ipsos tormentorum explosionibus, barbarorum incursionibus, in tamq; cruento cum hostium turmis commisso prelio ne trecenti quidem Poloni periere. Castellanus Polocensis cum viginti hastatis equitibus Polonis, pro patria gloriosè occubuit. Ex Turcis duo Bassæ interiere.

Hora noctis tertia, multa Turcarum agmina in aciem vbi pugnatum fuit, cum facibus venere, excitòq; lugubri ciulatu cęsorum cadauera in fossas, & tumulos deportabant, cuiusdamq; viri magni nominis cadauer sollicitè quęrebant. Confestim id nostris, tùm etiam de noua castrorum oppugnatione ex Turcis ea nocte captis innotuit. Ea propter Generalis Polonus, noctu Castra Cosacorum inuisit, animatq; non esse metuendos hostes, qui nec fortuna, nec animo, hactenus pares nobis fuissent. iubet vt pars exercitus Cosacorum propugnaculis; pars equis paratis insistat, adiũgitq; ipsis cohortes peditatus Pruthenici, sub ductu Palatini Culmẽsis, eosq; Cosacis in propugnaculis immiscet: is enim peditatus tàm in acie, quàm ex castris rem strenuè bombardis gerebat. In castris autem Polonorum miles hastatus in ordine in aciem progressurus signum expectabat.

Die octaua Septembris.

Vix illuxerat dies, cùm pars exercitus Turcici in acie constitit, in fronte Ianiceri, in vtrisq; alis ingens Tartarorum numerus, facto clamore in aduersa Cosacorum castra impetum faciunt; Altum à Cosacis tenebatur silentium; vt hostis propius accedens, commodiùs iaculis peteretur. Iamq; Tartari vndique castra obequitantes, ardentes iaciebant sagittas, Ianiceriq; in fossas insiliebant, cùm subitò instructus ille peditatus ex munitionibus erigitur, schlopetisq; comminus certat. Visa sunt tunc castra Cosa-

corum

eorum ardere, infumoq; & excitatis pulueribus res dubia videbatur. Inermes Tartari à castris fugiunt; atrociter Ianiceri oppugnationi insistunt, tergiuersantes alij, à Spaghijs iussu Imperatoris in arma Cosacorum more pecudum impelluntur, fracti tamen à Pruthenico peditatu, in sua castra regrediuntur. Hæc oppugnatio horis fermè quatuor, cum magna hostium internetione durauit. In ipsis castrorum fossis Ianicerorum tria millia, trecenti verò Spaghij cecidere, quorũ corpora Pruthenì pedites spoliata in tumulos à castris remotiores iniecere, ignibusq; per campos consternatorum f tor cadauerum à castris arcebatur.

Ex nostris pauci desiderati; in propugnaculis enim dimicatum fuit, vbi Ianicerorum furia offendi non poterant.

Eodem die Saidaczny Cosacus, primarium Cosacorum Ducem Brodavvka dictum, qui ipsum anno superiore, publicis factionibus, eadem prærogatiua spoliauerat, rapinarum, tardiorisq; quam necessitas, & imperium Generalis poloni ferebat in castra aduentus, accusatum, ac pro more, institutoq; militari mortis damnatum, mediante Generalis Poloni decreto, gladio percuti iussit, ipseq; à Generale Dux Cosacorum proclamatus.

Die nona Septembris.

IMperator Turcarum post meridiem vniuersum exercitũ in aciem produxit. nec Generalis Polonus detrectauit pugnam, sed instructo pro castris exercitu, eius hosti copiã fecit; vtrinque ordinatę acies vsque ad solem declinantem nemine initium pugnę dante steterunt, à munitionibus tãtùm, & propugnaculis, tormentis bellicis vibratum fuit. Sub vesperum Ianiceri castra Cosacorũ acriter oppugnãt, quos tamen ipsi à castris pepulere. Transfuga, qui ea nocte ad castra Polonorum venit, retulit Spaghios, qui iussu Imperatoris, Ianiceros ad Castrorum Cosacorum oppugnatio-

nem

nem præibant, supra ducentos, Ianicerorum verò duo millia perijsse.

Die decima Septembris.

TVrcæ tot dadibus fessi quieuerant per pontemque à latere castrorum Polonicorum, in flumine Tyras fabricatum, multa tormenta bellica traiecerant.

Hoc ipso die Cham Tartarorum, cum suo exercitu in vlteriori fluminis ripa, in eo loco, quo in Poloniam iter fuit, castrametatus est, partemque exercitus sui ad prædandam vniuersam Podoliam dimisit. Perculit ea res animos Polonorum militum, hostis enim omnia itinera obsederat, nullaque de castris in patriam mitti, ex eaque accipi notitia potuit: nec sperabatur amplius, fame iam nostro exercitui laboranti, quauis arte, & virtute succurri posse. Fumabat in conspectu Polonorum exusta ab hoste Podolia, tantaque hominum, & bestiarum præda in ipsis hærebat oculis. Ardebat miles Polonus vltima acie cum hoste rem gerere; poscebat Cosacus traiecto flumine cum Tartaro congredi, eumque de viarum obsidione propulsari promittebat. Hæc res missa in consilium fuit, deliberatumque est, non esse diuidendum robur exercitus; diuiso enim, facilius hostis cū tantis copijs preualiturus credebatur, eodem loci aut moriendum, aut atrocissimo resistendum hosti, virtus, & prospera contra ipsum hactenus barbarum fortuna monuit.

Altero die Serenissimus Vladislaus Princeps, atq; Polonus Generalis ex continuis forte vigilijs in febrim incidere. id exercitui Polono luctuosum fuit; basis enim exercitus, & Regni Poloniæ in ijs consistebat duobus.

Die vndecima Septembris.

PRodierunt è castris Turcæ, compositisque ordinibus dimidio germanico milliari à castris nostrorum in acie stete-

ſteterunt. Confeſtim Generalis Polonus nimis iam æger, dato ſigno, velitationibuſque præmiſſis, dimidiam exercitus partem ad inſtar aquilæ expandentis alas, vſu antiquo patriæ ordinatam in campum producit. Conſpectis noſtrorum ſignis Othomanus, pugnamque ſibi preberi; aliquantum attonitus ſtetit. Tandem ſiue pauor, ſiue Dei ordinatio ipſum protinus, conuulſis ſignis, in caſtra reducũt. Polona acies toto die ſtetit inſtructa, ſonoque buccinarum hoſtis prouocatus non comparuit. Malo quodam augurio territus dicebatur. Eodem die ex aduerſa fluminis ripa, caſtra Coſacorum cõtinuis iaculationibus hoſtis impetiuit, ſine tamen hominum, equorum verò notabili damno.

Aliquot Tartarorum millia, in altera fluminis ripa, facto cum ingenti vociferatione impetu, pontem Polonorum rumpere conabantur; ſed à ducentis peditibus Polonis, qui in præſidio pontis ſteterunt in fugam conuerſi ſunt.

Die duodecima Septembris.

POſt mediam noctem, relicto cum ſufficienti præſidio in Caſtris Sereniſſimo Principe, vti ægroto, exercitus noſter, vt hoſtem inopinatò inuaderet, eductus, & vna pars illius à tergo hoſtilis exercitus, longo per ſyluas, & nemora circuitu facto, altera verò à fronte & lateribus inſtructa fuit. Imber ingens propoſitum inhibuit: ſperabatur tamen commodiore tempore ad effectum deduci, nam exercitus Polonicus ignaro ſtratagematis hoſte, in caſtra redijt.

Die tredecima Septembris.

DAtæ vtrinque cadaueribus ſepeliendis induciæ.

Die

Die quatuordecima Septembris.

ITerum in castris Turcarum diuulgabatur, aliquot triremes Turcarum, à Cosacis in mari Euxino submersas fuisse. Hoc rumore concitatus in rabiem Othomanus validam castrorum oppugnationem die sequenti fieri iubet.

Die quindecima Septembris.

VIx prodierat sol, cùm Turcæ, Tartarique Polonorum Cosacorumque castra, à tribus adoriũtur partibus. Visa est ipsa conflagrare, tremereque terra, præ tot tantisq; tormentorum, bombardarumque explosionibus. Imperator ipse in editiore loco aderat spectator, nullaque, tot hominũ miserè pereuntium habita ratione, ad castrorum oppugnationẽ eos more pecudum sudibus agere imperabat. Durauit toto eo die impetuosa oppugnatio. verũ D. O. M. pro bonitate sua vanam, atque irritam hostium vim vndequaque reddidit, summa cum ipsorum strage, nostrorum verò per quam exiguo nocumento. Tentata frustra Castrorum oppugnatione, amissis Turcarum Tartarorumque triginta millibus, Ianicerorum etiam, & Spaghiorum tribus millibus, summo cum dedecore receptui cecinit hostis. Vellatus campus ille, æquatæ vtrorumque castrorum fossę barbarorum cadaueribus, militem nostrum ad præstantes ausus ita incendebant, vt non modò per castrorum portas erumperet, verùm per aggeres, & fossas transiliendo comminus cum Turcis rem mira fortitudine gereret.

In hac dimicatione Bassa Budæ nominatus Karakas, vir inter Othomanos Principalis, ipsiq; Imperatori admodum carus, qui perendie ad ipsius castra cum viginti Turcarum millibus venerat, seseq; iactitauerat sibi à Mahumeto, rumpendorum castrorum Polonicorum, fortunam concessam, primus in acie globo in frontem ictus perijt. Hoc idem

subijt

subijt fatum Nasaf Bassa,miræ fortitudinis,audaciæq; vir.
Deflebat Turcarum Imperator eam suorum sortem, nihilque toto die cibi sumpsit;vel maximè ideo,quod nouus percrebuit rumor Serenissimum Poloniæ, & Suetiæ Regẽ, um valido generalis expeditionis exercitu aduentare . erruerat ea res hostem, extremam belli fortunam ocyus entare,oppugnationique castrorum insistere decreuit, fa.ne iam eneruatum, continuisque excubijs fessum fractum in exercitum nostrorum credebat.

Die decima sexta Septembris.

COnsilium habuit Generalis noster adscitis Ducibus, Præfectis, Centurionibus, vt de exercitu fame oppresso consulerent.Multæ multorum in consilio strepebant sententię. Alij congrediẽdum esse cum hoste in acie,summamque rerum vni committendã prælio;nec dubitandum esse de fortitudine Polona,ad cuius hactenus arbitrium fortuna regebatur.Hæ voces fermè omnium fuere.Pauci referẽdum esse pedem ad Camenecum ciuitatem ipso situ naturali munitissimam, inibique exercitum comeatu reficiẽdum, expectandumque alium Serenissimi Regis exercitum consulebant. In eam tandem sententiam itum est,mortem potiùs hosti resistendo,oppetendam esse,quàm vno vel minimo passu,barbaro cedendum, ne vel recessu,ingressus in patriam, vel animus pariter debilitato daretur hosti.

Die decima septima Septembris.

ALiquot Cosacorum cohortes in castra hostium noctu ingressi plurima tentoria conciderunt,plusquã mille hostium, absque strepitu bombardarum frameis trucidarunt, saluiq; nemine ex suis amisso redierunt. Iidem etiam ea ipsa nocte,ad pontẽ per Turcas extructũ Circas Bassam,

D cui

cui commissa pontis custodia fuit, cum multis Turcarum Ianicerorumq; centenis interfecerunt, multos adduxerunt captiuos, spolijsq; opimis potiti incolumes ad suos reuersi sunt.

Vniuersus exercitus Polonorum, miro ardebat deside-rio,idq; solùm in votis habebat,vt Serenissimum Princip Vladislaum quamprimum in equo restaurata valetudine conspiceret. Magnum id certè ad præclaros ausus calcar, & incitamentum fore credebatur.

Die decima octaua Septembris.

ALtera vice Cosaci noctu hostium castra sine strepitu ingressi plusquam sexcentum ex hostibus necauere, plurimos papiliones, equos, vestes pretiosas, camelos,bo-ues, multumq; auri,& argenti, tum duo Ianicerorum insi-gnia,ipsi illęsi ad sua castra asportauere,eademq; Serenissi-mo Principi Vladislao obtulere.

Leuioribus pręlijs vtrinque certatum fuit vsque ad diem vigesimam quartam, qua Carolus Chodkievvic Generalis graui conflictatus morbo, summo omnium luctu obijt. Ad nuntium tanti viri interitus gestiebat barbarus, omi-nabaturque, perdito tam fortunato, & animoso Duce, à quo is tot pręlijs cęsus, tot oppugnationibus repressus erat, de fortuna Polonos multum decessuros.

Die vigesima quinta Septembris.

AB omni parte Othomanus castra Polonorum inuadit, totaq; suarum virium mole,ac vniuersis simul eque-stribus, & pedestribus copijs castra adoritur. Nostris, quamuis Dux defuisset,tanto magis grauiter ęgroto Sere-nissimo Principe,quo omnes spem vnicam locauerant, ani-mus tamen non defuit. Atque ductu Stanislai Lubomirski

Comi-

Comitis de Visnic Campiductoris vis hostiũ ita repressa, vt eo die plusquam octo Othomanorum millia in acie cęsa fuissent.

Die vigesima sexta Septembris.

CVm Othomanus, nec iam fortunæ, nec vi potiundorum castrorum spem habuisset, viresq; exercitus sui attenuari in dies magis, ac magis vidisset, perditis quatuor Principalibus Bassis, tantisque suorum millibus, is qui ante paucos dies iugum ceruicibus nostris se impositurum superbè iurauerat, pacem periurus amplecti cupiebat. Dimisit cum literis ad castra nostrorum quendam Baptistam Vinellium Italum, vt is Polonos ad renouandam tot sęculis ab Othomanica domo, Regibusq; Poloniæ, seruatam hortaretur pacem, Commissariosq; ad eandem tractandam posceret. Res ea elatum prospero præliorum successu acceptandæ pacis pertinacem, sed fame iam fractum militem Polonorum reddebat hilarem. Non tamen hosti tot vicibus fœdifrago credebatur.

Die vigesima septima Septembris.

TVrca, quamuis pacem postulauerat, castra Cosacorũ tormentis multum, diuq; oppugnauit, quibus cũ nihil profecisset, castra comminus adoriri cœpit; verùm vbi Cosaci pro castris in acie constiterunt, hostis retroiuit.

Eodem die Serenissimus Princeps confirmatus ex ancipiti, & periculoso morbo, quo summo cum totius exercitus mœrore laborabat, castra, personantibus vndique faustis militum acclamationibus, obequitabat.

His etiam diebus Cosaci castra hostium inopinatè inuaserunt, strageq; in ipsis edita, ingenti trepidatione hostilẽ exercitum perculerunt, opimisq; onusti spolijs, in castra incolumes redierunt.

Die vigesima octaua Septembris.

IMperator Turcarum constituit vltimã tentare belli fortunam, atque re priùs cum Tartariæ Chamo communicata, die illucescente exercitum longis agminibus ad oppugnationem castrorum producere cæpit, in modumque coronæ munitiones, & castra Polonorum cinxit, plurima tormenta bellica à tribus castrorum partibus, traiectis triginta alijs in vlteriorem fluminis ripam collocauit, ex ijsdemque vtraque castra per spatium aliquot horarum nec quidquam impetiuit; nam in castris nostrorum tres tãtùm globo icti periere. Deinde cùm binas ad castrorum portas ad quam alteram Campiductor cum sua phalange, & Palatinus Culmẽsis ad alteram cum Pruthenorum cohortibus in statione erãt, plurima tormenta ab hoste vibrata, ex omnibusque partibus creber impetus, desilientibus ex equis, Turcis, seseq; Ianiceris, ac pedestribus copijs ad oppugnationẽ castrorum adiungentibus, factus fuisset; vndequaque Poloni cæca barbarorum rabie premebãtur. Erant iam hostes spe expugnandorum castrorum ita inflati, vt passim in velitationibus Polonos territarent, ad aliquot tantùm horarum spatium vitam, atque salutem ipsorum duraturam. Iamq; barbari per fossas cadaueribus ipsorum repletas, in castra Polonorum ruebant, fessiq; cæde hostium nostri propugnaculis castrorum cedebant, cùm subitò Serenissimus Princeps, submisso debilitatis castrorum partibus auxilio, militem ad resistendum hosti reuertit. Inquiebat ille, non esse fortitudinis Polonæ, fracto iam tot prælijs, & oppugnationibus hosti, hac vna cedendum hora, quinimmò hic standum, & moriendum; hostem iam vltimum belli discrimen tentare, quo superatum, amplius, nec fortuna, nec ausu nobiscum collaturum manus. Hæc dum dixisset, primus in hostem cum duobus hastatorum equitum millibus refera-

tis

tis castrorum portis, à latere proruit, atrociq; cõmisso prælio, boni militis, & animosi Principis exemplar, ita omnes animauerat, vt passim effusi ex castris, hostem iam iam vincentem reprimerent, eumq; in castra sese recipientem, animosè prosequerentur. Serenissimum Principem Stipatores à sequitando hoste retinuere, nè hostis fugitiuus cadente iam Sole, effusos è castris Polonos, aliquo stratagemate circumueniret.

Sub id tempus ingentes Tartarorum copię in castra nostrorum ex vlteriori fluminis ripa tranare sæpius conati, vbi tamen Polonos intrepidè in ordinibus stare fortiterq; ac prosperè contra Turcas rem agere conspexerunt; frustrà tẽtato impetu cum cæde suorum recesserunt. Cæsa sunt eo die plusquã viginti hostium millia, ex Ianiceris, & Spaghijs quinque millia periere; ex nostris ne ducenti desiderati, multi saucij.

Die vigesima nona Septembris.

ALtum in castris Turcicis fuit silentium. Cadauera vtrinque sepeliebantur.

Die trigesima Septembris.

IAm Othomanus feruentiùs vrgebat pacem, missisq; obsidibus, Commissarios de pace tractanda, ad sua castra mitti postulabat. Deputantur à Serenissimo Principe, & exercitu Commissarij, acceptisque obsidibus in Turcarum castra, cum selectis ducentis equitibus mittuntur. Hos duo Bassæ cũ aliquot Turcarũ cẽtenis, medio inter castra spatio, expectabant. demũ cõgressi, factaq; de more militari salutatione, vnus ex Cõmissarijs Polonorũ inquit. Pacẽ, & bellũ vobis, vestroq; Imperatori ferimus. at Turcæ ingemiscendo concordi clamore; Pacem nobis; & Imperatori nostro

 iam

iam optatam fertote. Tum ad castra Turcarum ventum; omnium barbarorum ora, oculique in nostris fixa fuere. Benignè à Turcarum Imperatore suscepti; coram de pace tractatum est.

Die prima Octobris.

IVerat paucis ante diebus cum delecta peditum manu ex castris Polonorum Camenecum versus Capitaneus Vilneusis, vt comeatu iam exhaustum exercitum reficeret. Huic redeunti Turcę Tartarique iter præcluserant; salutem enim exercitus nostri in eo comeatu, quem allaturus erat, consistere arbitrabantur. Quo ipse per exploratores cognito, per octi duum sub Cameneco cum toto agmine stetit, & sæpè iter apparabat, ac denuò ibidem restare cogebatur; numerosa enim conspiciebantur in latè patentibus campis Tartarorum agmina, qui omnia itinera insederant. Verùm Polonus, vt hostem eluderet, noctu dextrorsum iter diuertit, ad flumenq; Tyras, ignaro hoste, longiore via peruenit, saluoq; milite, & comeatu, sub castris constitit. Re cognita, Tartari ipsum adoriebantur; verùm ex castris, arcèque Chocim tormentis bellicis petiti, recessere.

Eodem die venerunt ad Serenissimum Principem Legati à Cosacis Oram ad flumen Olgam incolentibus.

Summa Legationis erat, Eos cum exercitu viginti millium in castra Serenissimi Principis hinc post tres dies venturos, promptamq; ac fidelem operam ipsi, eo bello, contra communem Christiani nominis hostem nauaturos. Accepti sunt ab Serenissimo Principe liberaliter, responsumque ipsis est, vt si quando venerint, signa, & vexilla Regia ipsis conferri.

Die

Die secunda Octobris.

CApti sunt aliquot hostium,& nonnulli ad nostros desciuerunt, hi constanter affirmabant Turcas pertæsos belli, paci studere, eāq; ab Imperatore suo grauissimis efflagitationibus palam extorquere. Hactenus nihil Commissarij in castris Turcarum de pace concluserant.

Die tertia,& quarta Octobris.

PAbulatores Polonorum cum Turcis perquam crebcrrimis prçlijs cum magno hostium damno certabant, multos equos in castra asportabant. quocirca ad Turcarum postulationem,securitas vtrinque proclamata, armaq; suspensa,donec vel pax,vel bellum decerneretur.

Die quinta,sexta,& septima Octobris.

CIrca pacis conditiones vtrinque actum est. Erat iam in summa comeatus angustia exercitus noster; frondibus quercineis pascebantur equi, ac proinde ingens eorum numerus,incredibili exercitus damno perijt. Quæ res pacem potiùs amplecti, quàm incertam victoriam prosequi, in votis vnicuique fuit. Meliorem tutioremq; esse honestam pacem, sperata victoria: nec tot oppugnationum prçliorumq; fçlicitatem, vnius horæ discrimini committendam: Mars belli communis in animo proponebatur; vtrinque ferrum; Turca adhùc milite superior erat: omnia in pace iungenda nostrç potestatis fuere, quæ in vltimo conflictu, arbitrio fallentis fortunç subiecta forent.

Die octaua Octobris.

Sub Vesperum pax conclusa fuit, & his quidem conditionibus.

1 VT Imperator Turcarum primus ex acie cum suo exercitu, & armis spectante, in acieque ad prę-lium instructo Polonorum exercitu, hinc post tres à pace conclusa dies discedat, exercitumque vniuersum in Thraciam velociter abducat.

2 Vt arx Chocim propugnaculum Valachiæ, & porta in Imperia Othomanica; temporibus perpetuis ad Regnum Polonię pertineat.

3 Vt omnes captiui, tàm in pręcedentibus, quàm præsentibus pręlijs capti, vtrinque restituantur.

4 Vt antiquis Casimiri Iagelonis Regis Polonię, & Mahumeti Turcarum Imperatoris de alternato in Valachiam dominio, pactis conuentis stetur.

5 Nec Tartari inditiones Poloniæ, nec Cosaci in dominia Othomanica ad damna facienda irruant: secùs, damna illata resarcienda.

6 Vt Tartarorum Cham ad omnem requisitionem Regis Polonię in omnibus expeditionibus bellicis, contra quosuis Regni hostes cum suo exercitu pareat. Cui triginta florenorum millia Rex Poloniæ pro stipendio annuatim dabit.

7 Ex parte Turcarum Imperatoris vnus Bassa, ex parte Regis Poloniæ vnus Senator Regni, hic ad portam Othomanicam, ille ad Regem Polonię ad iuranda pacta legati, mitti quamprimum debent; firmatisq; fęderibus, tùm Othomanus in Curia Regis Polonię, tùm Rex in porta Othomana, Agentes suos habebunt. Aeuiternaq; amicitia fruentur, dummodò hæc à quauis parte non violetur.

8 Hæc

Hęc pacta,& pax à Cosacis Polonorum,cum Tartaris in mari Euxino,& fluminibus,circa piscationem,tum in campis inhabitatis circa venationem pręliantibus, violari non debet.

His factis conditionibus,ictoque fędere, Turcę tota ea nocte tormentis bellicis triumphauere. illucescente die, idem à Polonis actum est.

Die nona,decima,& vndecima Octobris.

INter vtrosque exercitus mercimonia exercebantur, multa pręstantium equorum millia nostri ab Othomanis vili emerunt pretio.

Die duodecima Octobris.

MOuendis Turcarum castris, cedendique ex acie dies præfixus venit. Vniuersus exercitus Polonorum in acie à Serenissimo Principe ad formam expandentis alas aquilæ armatus,ordinatur, ipse Serenissimus Princeps super arma splendentia amictus purpura, in fronte exercitus stetit. Sub meridiem Turcarum Imperator exercitum ex castris educit, ordinarique ad instar medię lunæ iubet, ipse in fronte exercitus comparuit. Vna fermè hora immoti exercitus stetere. Mittit Othomanus Elephantem miræ magnitudinis, equum phaleratum raræ præstantiæ in donum Serenissimo Principi. tùm Serenissimus Princeps eundem æquo itidem phalerato, & duis bombardis miro opere factis,remuneratur. Suscepta vtrinque dona;ac demum inclinatis capitibus, hastarumque motu Turcæ Polonis valedixere. Polonus verò exercitus nutu capitum valedictionem fecit.

Iamque Serenissimus Rex Poloniæ numerosas contra eum hostem, in Valachia infaustis prælijs,cum Serenissimo

Prin-

Principe Vladislao dimicantem, copias ex nobilitate Polona viritim more maiorum ſcriptas, ducebat, Leopolimque cum centum quinquaginta nobilium millibus peruenerat; cum ad ipſum perfertur Turcarum Imperatorem, icto cum Polonico exercitu fœdere, reliquias exercitus ſui vltra Danubium reduxiſſe. Quæ res, & ſi à principio Sereniſſimum Regem ita commouerat, vt in ancipiti cura, atque deliberatione multùm, diuque verſaretur; acceptandumne ipſi foret fœdus cum hoſte, ipſo inconſulto ictum? an hoſtis, qui quadrigentis barbarorum millibus, & tanto bellico apparatu, expugnandiſque vrbibus aptis inſtrumentis fretus, ſe vniuerſam Europam bellis ciuilibus flagrantẽ (hoc enim conatu bellum ſuſceperat) expugnaturum crediderat; idem pluſquam decies nec quidquam tentata caſtrorum oppugnatione, magnis acceptis cladibus, amiſſis magni nominis quatuor Baſſis, centumque, & ſexaginta Turcarum Tartarorumque millibus, pacem petere, eamque æquiſsimis conditionibus conſtituere, inglorius, ac victo ſimilis abire conatus ſit cæpto victoriæ curſu perſequendus?

Cauſę ſuſcepti fœderis.

Res Polono fuit cum eo hoſte, qui ſemel iterumque victus, ſæpius deinceps vincendus eſſet, cum quo tot ſæculorum ſpatio, alios potẽtiſsimos populos, & Reges incaſſum bellare cernimus, cui ad nos aditus facilis, qui quoties ipſi paruerit, ſiue per Scithiam, ſiue per Valachiam, ſiue per Vngariam, vno, eodemq; tempore, ingentia barbarorũ agmina in Regnũ Poloniæ effundere queat. Suſtinuiſſent Poloni vno, & altero anno hoſtis tam potentis impetum, ſociorum fiducia; niſi perſpectũ haberent, eos ipſos ſocios, amicoſque, vel domeſticis diſtineri bellis; vel ita comparatos eſſe; vt alienis periculis, etiam ſi mox ea ſibi impendeant, parum admodum moueantur; vel denique ita remotos, vt velociùs ad eos ruinæ, quàm periculi Polonorum, fama eſſet peruentura. Denique feſsis & exhauſtis Polonis bellum arbitrio hoſtis habendum eſſet: fruſtra vicinorum imploranda

randa auxilia, postremò pax ijs acceptanda conditionibus, quas Turca tulisset.

Nunc extorta ab hoste, honesta Polonis, illique ignominiosa pax habetur. non illa quidem solida nam alij nominis Catholici hostes, qui eadem occasione, ad perniciem nostram vti voluerunt; nunc quoque Regno Poloniæ facessunt negocium. Inuasit Suecus Liuoniam per fraudē Caluinorum Rigam intercepit, ciuitatem nobilē portu ijs plane diebus, quibus cum Turca, & Tartaro (duobus Christiani orbis terroribus) Polono res fuit: plus etiam tentare ausus fuisset, nisi oppositus exercitus Regius audaces illius conatus repressisset. quis iam eum iuratum portę Othomanicę socium esse dubitabit? Idem de S.C.Maiestatis rebellibus, Vngaris, Bohemis, Morauis, Silesijs certo affirmare licet: arrexerant & hi animos in perniciem Regni Poloniæ, tùm potissimum Schismatica Moschi gens sperauerat, ac nemo fermè erat, qui illud periturū non auguraretur, quiq; ad votis conceptis non desideraret. Denique hoc ipsum belli Turcici periculum, ex ipso Hæreticorum consilio emanauit: quarè, vel illi præcipuè dolent in vanum abijsse Turcicos conatus, vt qui tota si possent, nos bellorum maximorum mole obrutos esse cuperent. Prospiciendum erat maturè Polono, ne ab omnibus circumuentus, laboraret, cum Turca transegit pacem, atque vtinam duraturam: cum reliquis bellum integrum manet.

His de causis pacem potiùs amplecti visum, quæ satis haberet & gloriæ ad posteritatem, & firmamenti ad Regni Poloniæ tranquillitatem, quam dubijs belli euentibus partam gloriam, communemq; totius Christianitatis causam committere. Satis, superq; mirabilium operator Deus inter tot, tantorumq; hostium impetus, fluctuanti Regno Polonię fauit, vt illud suis viribus innixum, repressis duobus potentissimis Turca, & Tartaro Asiæ Monarchis; cęsisque plusquam centum sexaginta barbarorum millibus; nedum

mille

mille ex suis perdiderit. Ipse D.O.M. cum nostris fuit, quo præsente, cadent à latere nostro mille, & decem millia à dextris nostris.

Atque eo modo, quod Regno Poloniæ, ac vniuersę Reipub. Christianæ felix, ac auspicatum esse precamur, bellum id, non tàm temporis diuturnitate, quàm apparatus magnitudine, præliorum numero, cæsorum hostium ingenti multitudine; causę pro qua belligeratum est ęquitate Superis fauentibus gestum.

LAVS DEO.

